

(або) екологічного ареалу; 3. Ширококорозповсюджені угруповання з типовою асоційованістю пануючих видів, стабільним ареалом, едифікатори і субедифікатори яких знаходяться у межах природного ареалу. До цієї групи належить 144 асоціації; 4. Похідні, іноді ширококорозповсюджені, серійнонетривалі або дигресивні угруповання. Група об'єднує 82 асоціації.

Література

1. Зеленая книга Украинской ССР: Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества/Под общ. ред. Шеляг-Сосонко Ю.Р. – К.: Наук. Думка, 1987. – 216 с.
2. Малиновський А.К. Флороценотип широколистяних лісів Українських Карпат// Науковий вісник Укр. ДЛТУ. – 2000, вип. 10.3. – С. 44–53.
3. Мілкіна Л.І. Асоціації листяних лісів Українських Карпат// Укр. ботан. журн. – 1987. – 44, № 6. – С. 36–38.
4. Мілкіна Л.І. Рідкісні листяні лісові угруповання північно-східного макросхилу Українських Карпат// Укр. ботан. журн. – 1990. – 47, №3. – С. 73–75.
5. Пролетариат растительности Украины/Отв. ред. К.А.Малиновский. – К.: Наук. думка, 1991. – 272 с.
6. Рослинність УРСР. Ліси. – К.: Наук. думка, 1971. – 460 с.
7. Стойко С.М. Заповідники та пам'ятники природи Українських Карпат.–Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1966. – 142 с.
8. Стойко С.М. Карпатам зеленіти вічно. – Ужгород: Карпати, 1977. – 175 с.
9. Стойко С.М., Милкіна Л.І., Солодкова Т.І. та ін. Охорона природи Українських Карпат та прилеглих територій. – К.: Наук. думка, 1980. – 264 с.
10. Шеляг-Сосонко, Ю.Р., Устименко П.М., Вакаренко Л.П., Попович, С.Ю. Ценотаксономічна різноманітність лісів України: Методи оцінки та синфітосоцологічна класифікація// Укр. ботан. журн. – 1999. – 56, № 1. – С. 74–78.

УДК 581.9:582(234.421.)

Г.Б. Лукашук – УкрДЛТУ

ФЛОРИСТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЗРУБІВ ГОРГАН

Наведено результати дослідження флористичного різноманіття Горган. На території зрубів Горган виростають 63 види рослин, що належать до 59 родів та 35 родин. Простежені основні тенденції зміни видового складу зрубів протягом трьох років.

G.B. Lukashchuk – USUFWT

Floral diversity in Gorgany clear felling territory

In the given article results of investigation of floral diversity in Gorgany are reflected. 63 species of plants from 59 genus and 35 families have been vegetated in clear felling territory. Basic trends of species structure change in clear felling territory during three years have been traced.

Лісовідновні процеси на зрубках тісно пов'язані з динамікою трав'яного вкриття. Тому вивчення видового складу рослинності та його змін, наявності науково обґрунтованої класифікації підвищує можливість використання геоботанічних матеріалів для вирішення екологічних проблем, оцінки резистентності, прогнозування напрямків та швидкості зміни екосистем, а також ресурсних завдань та проблем збереження і відновлення фітоценозів.

Ліси Горган недостатньо вивчені. Польський лісівник Я. Мікляшевський зупинився на вивченні соснових лісів Горган [6]. У роботі Т. Волощака [7] аналізується

ся поширення трав'янистих рослин. В. Шафер, А. Сродонь [8, 9] торкаються поширення кедрових деревостанів.

Спеціальних експериментальних робіт і аналізу змін трав'яного вкриття у літературі є незначна кількість. Історичний огляд вивчення цього питання подано у роботі К.Ф. Старостіної. Це питання розглядали І. Юсипович, О. Лазар [3].

Характер розвитку трав'яного вкриття на зрубках значною мірою залежить від наявності злаків під наметом лісу до рубання [2]. Ще Г.Ф. Морозов [5] писав про те, що на зрубки заноситься насіння бур'янів.

Залежно від типу лісу, розміру зрубів, способів рубання, технологій, які використовуються при лісосічних роботах, подальшого використання зрубів, зміни фітоценозів проходять у різних напрямках.

Ми вивчали трав'яне вкриття на зрубках Бистрецького і Хриплівського лісництв Надвірнянського лісокомбінату. За геоботанічним районуванням України Горгани належать до Гірськокарпатського (Вишківсько-Гринявського) геоботанічного округу смерекових лісів [1]. Основними лісовими угрупованнями тут є смеречники (Piceetum). Умовно корінні лісові угруповання, видовий склад яких близький до складу корінних, у Скибових Горганах займають 33 %. До умовно корінних належить значна частина мішаних лісових угруповань, які тільки за складом деревного ярусу подібні до корінних ценозів, але мають інші домінанти. Це смеречники на місці букових і ялицевих лісів, де бук і ялиця утворюють тільки домішку за рахунок підросту природного походження. Сюди належать букові недоруби, які виникли на місці ялицевих і мішаних смерекових лісів після вирубування шпилькових порід.

Більшість трансформацій у лісових формаціях пов'язані з рубаннями. Основними напрямками антропогенної трансформації рослинного покриву є: зміна просторової структури, знищення природних мішаних лісів певних типів і заміна їх монокультурами смереки, а також пов'язане з цим збіднення флористичного складу. Фітоценотичні позиції бука та ялиці особливо ослаблені суцільними рубаннями у верхній частині лісової зони [4].

Клімат у районі досліджень у цілому холодний, вологий, без різких коливань температур. Багато опадів – від 800 мм у передгір'ї, до 1200 мм – у верхньому гірському поясі. Середня річна температура – від 4 °С на вершинах до 7 °С у передгір'ї. Ґрунти – темно-бурі, лісові, легко-суглинисті. Виражена вертикальна поясність.

Фітоценотичні дані (приблизно 70 геоботанічних описів) зібрані протягом 1995-2000 рр. на зрубках з-під ялинових насаджень з домішкою бука у типі умов місцезростання С₃, Д₃. У систематичному складі флори зрубів провідні родини розташовані за зменшенням кількості видів у такому порядку (див. таблицю).

Всього у флорі досліджених зрубів виявлено 63 види вищих рослин, що належать до 59 родів та 35 родин, 20 порядків, 15 класів. Видова насиченість дослідженої флори загалом невелика. Більшість родин має у своєму складі від восьми до трьох видів 27 родин по одному виду.

Видовий склад є відображенням стану екологічних умов середовища і, таким чином, стану лісової екосистеми загалом.

У перший рік після суцільного рубання трав'яне вкриття на зрубках слабо розвинуте і представлене тими ж видами, що і під наметом лісу: голокучник Ро-

берта (*Gymnocarpium robertianum* (Hoffm.)), квасениця звичайна (*Oxalis acetosella* L.), чорниця (*Vaccinium myrtillus* L.), папороть букова (*Phegopteris connectilis* (Michx.)), ситник розлогий (*Juncus effusus* L.) та ін. У перший рік після рубки слабо виражене вкриття із зозулиного льону (*Polytrichum commune* Hedw.). Під кінець першого року зруби заростають *Poa annua* L., *Galeopsis tetrahit* L., *Geranium robertianum* L., *Melandrium dioicum* L., *Trifolium aureum* Poll. та іншими рудеральними та лучними видами. На зрубках другого і третього року, де недостатньо виражений стік води, яка утворюється під час танення снігу, велика кількість атмосферних опадів і висока вологість повітря, *Polytrichum commune* швидко займає домінуюче положення. Із флористичного складу зрубів 2-го і 3-го років починають випадати види, що залишились після вирубування лісових насаджень. Іде заростання зрубів світлолюбними видами: *Rubus idaeus* L., *Hypericum perforatum* L., *Chamerion angustifolia* L., *Aproseris foetida* (L.) Less., *Agrostis tenuis* Sibth. На ушілених ґрунтах по дорогах і волоках збільшується частка видів, менш вибагливих до родючості ґрунтів: мітлиця тонка (*Agrostis tenuis* Sibth.), куничник наземний (*Calamagrostis epigeios* (L.) Roth.), які формують стійкі ценози.

Табл. Провідні родини зрубів Горган

№ п/п	Родина	Кількість	
		родів	видів
1	Asteraceae	8	8
2	Poaceae	6	7
3	Lamiaceae	5	5
4	Juncaceae	4	5
5	Rosaceae	3	3
6	Onagraceae	3	3
7	Ranunculaceae	2	2
8	Polytrichaceae	1	2
9	Scrophulariaceae	1	2
10	Violaceae	1	1

Панівне становище світлолюбних видів продовжується доти, поки їх не заглушать молоді лісові культури. У наступні роки йде відновлення лісових видів: *Mercurialis perennis* L., *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott., *Carex pilosa* Scop., *Deschampsia caespitosa* (L.) Beauv.

Рослинний покрив є найдинамічнішим компонентом природних екосистем. Разом з тим він найчутливіший до антропогенних змін. Під впливом рубань змінюється флористичний склад угруповань. Зникнення одних видів супроводжується появою інших, більш стійких до умов значного антропогенного впливу. Інтенсивне використання лісів призводить до зміни природного ценотичного складу лісових екосистем. Зменшується чисельність видів рослинного світу, які є основою біологічного різноманіття.

Література

1. Геоботанічне районування Української РСР. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 35.
2. Ермолова Л.С. Динаміка трав'яного покриву на вирубках у зв'язі з лесовозобновительними процесами. – М.: Наука, 1981. – 112 с.
3. Лазар О.Д. Формування злакової групи типів вирубок та динаміка їх розвитку в Бескидах// Науковий вісник. – Львів: УкрДЛТУ, вип. 9.1. – 1995. – С. 35-37.
4. Мілкіна Л.І. Антропогенні зміни структури і складу рослинного покриву// Природа Карпатського національного парку. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 46-49.

5. Морозов І.Ф. Учение о лесах. – М.: Гослесиздат, 1930. – 265 с.
6. Miklaszewski J. Lasi i lesnictwo w Polsce. – Warszawa: 1928.
7. Wołoszczak T. Materiały do flory gór Łomnickich// Sprawozdania Komisji Fiziograficznej, T.XXII, 1892.
8. Srodon A. Rozmieszczenie limby w polskich Karpatach i jej ochrona// Ochrona przyrody N16. – Krakow: 1936.
9. Szafer W. Kozikowski A. Limba u źródeł Łomnicy// Sylwan. – Lwow: 1927.

УДК 630*15

Асист. П.Б. Хоцький, к.с.-г.н. – УкрДЛТУ

ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛУ КРОТА В УКРАЇНІ

Проаналізовано добування кротів на Україні. Проведено бонітування угідь для кротів, на основі поширення, чисельності, наявності кормової бази. Запропоновано першочергові заходи з організації промислу крота.

P. Khojetsky – USUFWT

Organization of the (*talpa europaea* L.) trade in Ukraine

The mining of the (*Talpa europaea* L.) in Ukraine is analyzed. The estimation of forests for the (*Talpa europaea* L.) on the basis of the spreading, number, availability of the fodder basis, has been taken. It was pointed out the top-priority measures about the organization of the (*Talpa europaea* L.) trade.

Кріт європейський (*Talpa europaea* L.) поширений у лісовій і лісостеповій зоні Європи, Азії, від північної частини Піренейського півострова на заході до Західного Сибіру на сході. Північна межа поширення крота охоплює Шотландію, південну Швецію, західну Фінляндію і виходить до Білого моря. Південна межа проходить через північну частину Піренейського півострова на схід по середземноморському узбережжю, включає південну Італію, Грецію, Болгарію.

Кріт характеризується наявністю короткого, м'якого, густого, блискучого, одноколірного, у більшості випадків чорного або чорно-бурого хутра. Кінчики волосинок блискучі і надають хутру оксамитово-чорного блискучого відтінку. Волосся змінює відтінки залежно від освітлення. З неосвітленого боку загальний тон блискучий сіро-чорнуватий з легким пурпуровим відблиском; проти світла волосся здається жовто-оксамитового блискучого кольору. Через цінне хутро звір споконвіку був об'єктом полювання, про це є згадки у давньоримській літературі. В XVII ст. у Бельгії шкурки крота використовувалися для виготовлення дитячих шапок, муфт, покривал. Великої популярності у хутровій торгівлі вони набули з кінця XIX ст., досягнувши значних об'ємів, у зв'язку з цим у деяких країнах Європи були прийняті заходи, які обмежували промисел крота. В 1904 р. на лондонському ринку було продано 1 млн. шкурок, із яких 200 тис. поставила Німеччина. Промисел збільшився після закінчення першої світової війни, коли кротове хутро стало модним і експортувалося в Америку, у цей час американські підприємці закупляли його на 2-3 млн. доларів щорічно. Найкраще промисел звірків в Європі було налагоджено в Німеччині, Шотландії, Голландії [9].

В Україні у цей період крота добували незначну кількість. Його знищували як шкідника і шкурки не використовували. Іноді імпортувалися вичинені шкурки з-за кордону. До середини 20-х років добування в Україні проводилось у межах